

KAYSERİ VİLAYET GAZETESİ EKSENİNDE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA KAYSERİ'DE ZAFER BAYRAMI KUTLAMALARI

Yrd. Doç. Dr. Neslihan Altuncuoğlu* Bilim Uzmanı İmren Aydın Saydan**

Öz

Toplumun enerjisini harekete geçiren, milli bilinci kuvvetlendiren ve birlikte yaşama arzusunun artıran olgular arasında milli günler ve bayramlar önemli bir yer işgal etmektedir. 30 Ağustos Zafer Bayramı da, Milli Mücadele'de karşılaşılan zorlukların ve elde edilen zaferin büyüklüğünün her daim anılması adına kutlanmaktadır. Anadolu'nun işgaline nihai darbenin vurulduğu 30 Ağustos günü, ilk kez 1924'te Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in katıldığı bir törenle Afyon'da kutlanmıştır. 1926 yılından itibaren ise TBMM tarafından çıkarılan bir kanunla 30 Ağustos tarihi Ordu Bayramı olarak kabul edilmiş, dönemin Savunma Bakanı Recep Peker'in yayınladığı bir genelge ile bayram törenlerinde neler yapılacağı detaylı bir şekilde belirtilmiş ve 30 Ağustos günü, milli bayram olarak tüm yurttaki törenlerle kutlanmıştır. Hava Kuvvetlerinin ülke savunmasında önemli bir yeri olması hasebiyle, Tayyare Cemiyeti de 30 Ağustos tarihini Tayyare Bayramı olarak adlandırmıştır. Bu çalışmada Kayseri'de 1926, 1930, 1932, 1933, 1934, 1935, 1937¹ yıllarında Zafer Bayramı törenlerinin nasıl yapıldığı, yapılan törenlerde hangi programların uygulandığı, tören nutuklarında nelere vurgu yapıldığı ve Kayserililerin orduya bağışladığı tayyarelerin ad koyma törenlerinde neler yaşandığı gibi konularda Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlar doğrultusunda bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zafer Bayramı, Kayseri, Kayseri Vilayet Gazetesi.

FROM THE NEWS OF KAYSERİ PROVINCE NEWSPAPER, VICTORY DAY CELEBRATIONS IN KAYSERİ IN THE FIRST YEARS OF REPUBLIC

Abstract

Among the cases that activate the energy of the community, strengthen national consciousness, and increase the desire to live together national days and festivals occupy an important place. August 30 Victory Day is also celebrated on behalf of always remembering the difficulties that were encountered during the National Struggle and the

* Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, altuncuoğlu@erciyes.edu.tr

** İstiklal İlkokulu, Develi/Kayseri, imrenaydinsaydan@hotmail.com

¹ 1924 yılında yayın hayatına giren Kayseri Vilayet Gazetesi için gerekli arşiv taramaları yapılmış; 1926, 1928-1938 yıllarına ait nüshalar, aralarında eksiklikler olmakla beraber bulunmuştur. 1924, 1925, 1927 yılı nüshalarının hiçbiri bulunamazken, 1928, 1929, 1931 ve 1936 yılları Ağustos ve Eylül ayı nüshaları ile 1938 yılı Mart - Ekim aylarına dair nüshalar eksiktir. Bu durum çalışmanın 1926, 1930, 1932, 1933, 1934, 1935, 1937 yılları ile sınırlandırılmasını zorunlu kılmıştır.

size of victories that were obtained. On the day of August 30 when the final blow was struck to the occupation of Anatolia, it was celebrated for the first time in 1924 with a ceremony attended by President Mustafa Kemal in Afyon. Since 1926, the day of August 30 was accepted as the Army Day with a law enacted by Grand National Assembly of Turkey, and what to do in the ceremonies was stated in detail with a curricular order published by period's Defense Minister Recep Peker and the day August 30 was celebrated as a national holiday with ceremonies throughout the country. Because of the important place of Air Force in the country's defense, Airplane Association also named the day August 30 as Aircraft Day. In this study, according the reflections of Kayseri Province Newspaper, it was attempted to give information on the topics like how the Victory Day parade was made, which programs were implemented in the ceremonies, what was emphasized in ceremony speeches, and what happened in the naming ceremonies of aircrafts that were donated to the army by Kayseri people in the years 1926, 1930, 1932, 1933, 1934, 1935, 1937 in Kayseri.

Key Words: Victory Day, Kayseri, Kayseri Province Newspaper.

1. Giriş

Milli Bayram anlayışı, milliyetçiliğin doğuşuyla başlamış, ulus devlet inşasını sağlamak doğrultusunda milli duyguların ifade edildiği en önemli sembollerden biri olmuştur. Milli Bayramlar, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'ten sonra kutlanmaya başlamış, Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçek ifadesini bulmuştur. Farklı unsurlar arasında birlik duygusu ve bir Osmanlılık bilinci yaratma, meşrutiyetin önemi ile ilanında rol oynayanları sürekli hatırlatarak kolektif hafızada yer etmelerini sağlama ve böylelikle rejimin meşruiyeti ve devamlılığına katkıda bulunma amacına yönelik olarak, meşrutiyetin ikinci kez ilan edildiği 10 Temmuz (23 Temmuz) tarihinin ulusal bayram olarak kutlanmasına karar verilmiş ve bu bayram 1909'dan itibaren kutlanmaya başlanmıştır.² Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 27 Mayıs 1935 tarihinde kabul ettiği 2739 sayılı Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller Hakkında Kanun doğrultusunda, 10 Temmuz günü, milli bayramlar ve genel tatil günleri dışında bırakılmıştır. Bu kanunla bayram günleri belirlenmiştir. Kanunun I. maddesine göre Ulusal Bayram yalnız Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim günüdür. Türkiye'nin içinde ve dışında devlet adına yalnız o gün tören yapılır. İkinci maddesinde genel tatil günleri sıralanmıştır. Buna göre 30 Ağustos Zafer Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı, 1 Mayıs Bahar Bayramı tatil günleri olarak belirlenmiştir. Ayrıca Şeker Bayramı'nda üç gün, Kurban Bayramı'nda dört gün, Yılbaşı günü 31 Aralık öğleden sonra ve Ocağın birinci günü tatil yapılmıştır.³ 19 Mayıs günü ise 2739 Sayılı Kanuna ek kanun olarak 20 Haziran 1938 tarihinde Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmiştir.⁴

² Sanem Yamac, "Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38, Mart 2008, s.323-342.

³ Resmi Gazete, "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun", Kabul Tarihi, 27.5.1935, Kanun No, 2739, s.5262.

⁴ Resmi Gazete, "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanuna Ek Kanun", Kabul Tarihi, 20.06.1938, Kanun No, 3466 s. 10159. Kanun No, 2739, s.5262.

23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin açılışının ardından ilk kez 5 Ağustos 1921 tarihinde Başkumandanlık görevini üstlenen Mustafa Kemal, “*Düşman karşısında başsız bırakılan ordumu bırakmadım, bırakmam, bırakmayacağım*”⁵ sözleriyle vatan savunmasındaki azim ve kararlılığını ortaya koymuştur. Büyük Taarruzdan yalnızca 1 hafta önce Batı Cephesi’ne yol alırken “*Düşündüğümü tatbik edecek zamana malik olursam, cihanın gözlerini kamaştırarak bir manzara-i askeriye husule gelecektir*”⁶ demiştir. Nitekim 26 Ağustos 1922’de başlayan Büyük Taarruz bir imha savaşı olmuş, Afyonkarahisar – Aslıhanlar – Dumlupınar arasında 5 gün devam eden savaşın ardından düşmanın ana kuvvetleri imha edilmiş ve Yunan generali Trikopis esir alınmıştır. 30 Ağustos’ta zaferin kesinleşmesinin ardından düşmanın toparlanmasına meydan vermemek için Mustafa Kemal birliklere; “*Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!*” emrini vermiş,⁷ böylece Milli Mücadele zaferle sonuçlanmış, Anadolu’da yabancı devlet askeri kalmamıştır.

Başkumandan Zaferi ise ilk kez 30 Ağustos 1924 tarihinde Afyon’da düzenlenen;⁸ Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Genelkurmay, milletvekilleri, dernek temsilcileri, sporcular, Muallimler Kongresi üyeleri ve halkın hazır bulunduğu oldukça geniş katılımlı bir törenle anılmıştır.⁹ Törende;

*“Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk devletinin, genç Türk Cumhuriyeti’nin temeli burada tarsin olundu. Bu sahada akan Türk kanları, bu semada peryâs eden şehit ruhları, devlet ve cumhuriyetimizin ebedi muhafızlarıdır. Burada esasını vâzettiğimiz “Meçhul Asker” abidesi işte o ruhları, o ruhlarla beraber gazi arkadaşlarını, fedakâr ve kahraman Türk milletini temsil edecektir. Bu abide Türk vatanına göz dikeceklere, Türkün 30 Ağustos günündeki ateşini, süngüsünü, savletini, kudret ve iradesindeki şiddeti hatırlatacaktır”*¹⁰

sözleriyle Mustafa Kemal, milli ruhun canlı tutulmasının önemini vurgulamıştır. Bu cümlelerinde zikrettiği “Meçhul Asker” abidesinin temelini eşi Latife Hanım ile beraber atmıştır.¹¹ Başkumandan Zaferi 1926’dan itibaren Zafer Bayramı olarak kutlanmaktadır.¹² Zafer Bayramı Kanunu’nun birinci maddesinde 30 Ağustos Başkumandan Muharebesi gününün Cumhuriyet ordu ve donanmasının Zafer Bayramı olduğu, ikinci maddesinde her yıl dönümünde bu bayram gününün kara, deniz ve hava kuvvetleri tarafından kutlanacağı

⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Türk Tayyare Cemiyeti, 1. Baskı, Ankara 1927, s. 406.

⁶ Salih Bozok, *Yaveri Atatürk’ü Anlatıyor* (Yayına Hazırlayan: Can Dünder), Doğan Kitap, Nisan 2001, s. 73.

⁷ Atatürk, *age.*, s. 415.

⁸ Bedrettin Tuncel, *Atatürk ve 30 Ağustos Zaferi’nin İlk Kutlanması*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1972, s. 9.

⁹ Tuncel, *age.*, s. 13.

¹⁰ Mustafa Kemal’in Dumlupınar’da yaptığı konuşmanın tam metni için bk. Nimet Unan, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, III. Baskı, Ankara, 1981, s. 173-182.

¹¹ Tuncel, *age.*, s. 33.

¹² Resmi Gazete, “Zafer Bayramı Kanunu”, Kabul Tarihi, 01.04.1926, Kanun No, 795, s.1267.

belirtmiştir.¹³ 1926 yılında Recep Peker tarafından yayınlanan bir genelge ile kutlamaların nasıl yapılacağına ilişkin detaylar belirlenmiştir.¹⁴ Türkiye’de havacılığın askeri, iktisadi, sosyal ve siyasi önemini tanıtmak, havacılık sektörüne gerekli insan ve malzemeyi sağlamak, gençlikte havacılık aşkı uyandırmak amacıyla kurulan Tayyare Cemiyeti de 30 Ağustos’u, Tayyare Bayramı olarak kabul etmiştir. Ayrıca askeri personelin terfileri, bir gelenek halini alarak 30 Ağustoslarda verilmeye başlanmıştır.¹⁵ Zafer Bayramı’nın resmi tatil olarak kabul edilmesi ise 1935 yılının Mayıs ayında olmuştur.¹⁶ Bu çalışmada (1926, 1930, 1932, 1933, 1934, 1935, 1937) yıllarında Kayseri’de Zafer Bayramı törenlerinin nasıl yapıldığı konusunda Kayseri Vilayet Gazetesi ekseninde bilgi verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma, Kayseri şehir tarihine katkıda bulunmak ve 30 Ağustos törenlerinin Türk toplumu üzerindeki etkilerini ve kutlama biçimlerini Kayseri örneği ekseninde ortaya koymak için kaleme alınmıştır.

2. 1926 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

1926 yılında Kayseri’de Zafer Bayramı törenleri büyük bir sevinç ve coşkuyla kutlanmıştır. Zafer Bayramı kutlamaları, törene katılan öğrenci, asker, kamu görevlileri, devlet ricali ve çok sayıda halkın katılımıyla gerçekleşmiştir. Albay Nazmi Bey, Jandarma Mektebi subaylarından Sabri Bey ve Yatı Mektebi’nin en küçük talebesi tarafından nutuklar irat edilmiştir. Jandarma ve Yatı Mektebi öğrencileri tarafından resmigeçit yapılmıştır.¹⁷ Tayyare Cemiyeti de 30 Ağustos Bayramı münasebetiyle yayınladığı beyannameinde gördüğü alaka ve yardımlar dolayısıyla Türk milletine minnet ve şükran hislerini takdim etmiştir.¹⁸

Kutlamaların ardından 2 Eylül 1926 tarihinde Ş. H.¹⁹ imzası ile kaleme alınıp Kayseri Vilayet Gazetesi’nde yayınlanan bir yazıda Başkumandan Zaferi’ne dair şunlar söylenmiştir:

“Türk kahramanlığının tarihe yadigâr bıraktığı milli zafer, 30 Ağustos Kayseri’de çok parlak bir surette tebeddül edilmiştir. Pek makûs ve karanlık mazilerini tarihin tozlu yaprakları arasına gömen Türk hareketini dört sene evvel işte bugün Dumlupınar’da

¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 24, s. 7-8.

¹⁴ Burhan Sayılır, “30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Bayramı Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl:12, Bahar 2014, Sayı:16, s. 96.

¹⁵ Aslan, *age.*, s. 133.

¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt: 3, s. 302-304.

Cumhuriyet Ansiklopedisi, “Pazar Günü Tatil”, CI, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, s.241.

¹⁷ Kayseri Vilayet Gazetesi, 30 Ağustos 1926, s. 4.

¹⁸ Kayseri Vilayet Gazetesi, 2 Eylül 1926, s. 1.

¹⁹ 2 Eylül 1926 tarihli Kayseri Vilayet Gazetesi’nde “Büyük Zafer” başlığı ile yayınlanan bu yazının altında, yazarın ismi açıkça yer almamış, yalnızca “Ş. H.” imzası atılmıştır. Gazetenin devam eden nüshalarında, köşe yazarlarının isimleri takip edilmiş ancak “Ş.H.” imzasını çağrıştıracak bir isme rastlanmamıştır. Eldeki veriler “Ş.H.” nin kim olduğunu tespit etmek için yeterli değildir.

yaratmıştı. Ferdi saltanatların altı yüz yıldır zebunu olan kahraman ırkımız işte bugünde namus ve şerefimizi çiğnemek, istiklalimizi gazap etmek hissiyle alçakçasına yurdumuza saldıran korkak düşmanlarını tepeledi. Dumlupınar, o mukaddes yer onlara mezar oldu. Ah onlar! Memleketi kendi esbab-ı istirahatı önünde düşmanlarına satmak zilletinde bulunan sefil ve bedbaht insanlar, İngiliz yardakçıları. Gayr-ı meşru bir surette memleket yağma ediliyor; ırz, namus paymal oluyor. Hazin hazin millet gözyaşları döküyor. Mazlumların ahları vaveylaları arasında kanlı bir tahtın üzerinde yalnız kendi safahat ve neşesini düşünüyordu. Tam bu sırada idi. Doğudan bir yıldız, bir kahraman belirdi: Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri. Türk şehametinin timsal-i hakikisi, kudret ve kemalinin hakiki mihrabı olan ulu gazisinin arkasında, kalbinde sarsılmaz vatan aşkıyla, metin ve bükülmez imanıyla Türk milleti, onun gazanfer ordusu vardı. Her zaman milli ve manevi varlığı düşmanlarına unutulmaz bir harika ile gösteren Türk, başta büyük gazisi olduğu halde işte bugün de düşmanlarını aynı akıbeta duçar etti.... İzmihlâl nedir bilmeyen necip millet, bunu bir daha düşmanlarına göstermiştir. Takdis sana ey şerefli gün! Tehabbül sana ey yüce zafer! Bin şükran sana ey ulu Gazi! Hürmet sana ey kahraman ordu!”

Görüldüğü üzere yazıda, saltanat idaresinin milleti düşürdüğü durumdan bahsedilmiştir. Cumhuriyet’in ilanının toplumun kimi kesimlerince henüz hazmedilemediği, padişahlık, hilafet ve şeriatın geri getirileceği; Abdulhamit’in oğullarından birinin saltanatının temin edileceği gibi propaganda malzemelerinin kullanıldığı²⁰ bu dönemde, Türk milletinin bu cendereden Mustafa Kemal ile birlikte hareket ederek kurtulduğu vurgulanmıştır.²¹

3. 1930 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

30 Ağustos 1930 Zafer Bayramı’nın yıl dönümü planlandığı üzere Kayseri’de yine coşkuyla kutlanmıştır. 6. Kolordu Kumandanlığı tarafından düzenlenen programa ilişkin 28 Ağustos 1930 tarihli Kayseri Vilayet Gazetesi aracılığıyla yapılan duyuruda şu ifadeler yer almaktadır:²²

“Başkumandan Muharebesi Zafer Bayramı’nın 9. yıl dönümü merasimi aşağıdaki tarzda yapılacaktır:

1. Saat 08.30’da Kolordu’da zabitlerin, askerî mensupların tebrikleri kabul olunacaktır.

2. 09.00 – 09.30 arasında vilâyet, belediye, cemiyetler, müesseseler ve halk tarafından vaki olacak tebrikler Kolordu Kumandanı tarafından Kolordu Karargâhı’nda kabul olunacaktır.

3. Saat 09.30 da Kolordu bahçesi önündeki meydanda muayene nizamında hazır bulunacak kıtalar, mektepler Kolordu Kumandanı tarafından tebrik olunacaktır.

4. Bundan sonra 19. Alaydan Mülâzım Fikri Efendi tarafından ve müteakiben Kolordu Kumandanı tarafından Büyük Zafer’in tarihçesini ve zaferi kazanan büyük

²⁰ Cezmi Eraslan, “Siyasi Alanda Yapılan İnkılâplar”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, C. 2, s. 53.

²¹ “Büyük Zafer”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 2 Eylül 1926, s. 2.

²² Kayseri Vilayet Gazetesi, 26 Ağustos 1930, s. 1.

kumandan Gazi Hazretleri ve diğer kumandanlara Türk ordusunun hizmetinden bahseden birer hitabe söylenecektir.

5. Nutukları müteakip askerî kıtalar ve maarif müdüriyetine tertip edilecek sıra ile mektepler, Kolordu Kumandanı huzurunda merasim geçişi yapacaktır. Merasim geçişi sonunda merasime nihayet verilecektir.

6. Meydanda yapılacak merasimin devamı müddetince yollardan gidip gelmeyi ve halkın gösterilen yerlerde bulunmasını ve intizamı mahallî polis müdüriyeti ile müştereken merkez kumandanlığı temin edecektir.

7. Zafer bayramımız şerefine yapılacak gece fener alayı şu suretle yapılacaktır:

19. Alay, topçu bataryası, nakliye taburu ve iştiraki arzusunda bulunan mektepler saat 19.30'da şehrin Talas yolu ağzından hareketle kolordu önüne gelecek, Ulukışla Caddesi - Düvenönü - Kışıkapı üzerinden kışlasına döneceklerdir, kışlalarında askeri oyunlar ve şenlikler tertip ederek bütün gece eğleneceklerdir”

Duyurudan anlaşıldığı üzere Kolordu Kumandanlığında yapılan merasimin ardından şehir meydanında da bir merasim düzenlenecek ve meydanda yapılacak merasim için halkın gidiş gelişleri ve düzeni hususunda sorumluluk poliste olacaktır. Gündüz yapılacak merasimleri gece düzenlenecek olan fener alayı takip edecek; 19. Alay topçu bataryası, nakliye taburu ve fener alayına katılmak isteyen okullar saat 19.30'da Talas yolu ağzından hareketle Ulukışla Caddesi – Düvenönü – Kışıkapı güzergâhını takip edip kışlaya dönecektir. Kışlada askeri oyunlar ve şenlikler gece boyu sürdürülecektir.²³

Zafer Bayramı'nın ardından 1 Eylül 1930 tarihli Kayseri Gazetesi'nde hem Kolordu Kumandanlığında hem şehir meydanında düzenlenen programların çok parlak bir surette gerçekleştirildiği, sabah 08.30 – 09.30 arasında resmî kabullerin gerçekleştirildiği, resmî kabullerin ardından şehir meydanında konuşmalar yapıldığı ve Mustafa Kemal'in adının alkışlar eşliğinde yüceltildiği ifade edilmiştir.²⁴

1930 yılı Zafer Bayramı kutlamaları nedeniyle o dönemin Kayseri Belediye Reis Vekili Halil Bey tarafından Mustafa Kemal Atatürk'e bir kutlama telgrafı çekilmiştir. Telgrafta şu ifadeler yer verilmiştir:²⁵

“Yalova'da Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine

Büyük zafer bayramınızı tebrik eder ve bilvesile arzı sadakat eyleriz efendim.

Kayseri Belediye Reis Vekili Halil”

Mustafa Kemal Atatürk cevaben şu telgrafı göndermiştir:

“Kayseri Belediye Reis Vekili Halil Bey'e

²³ “30 Ağustos Zafer Bayramı'nda Altıncı Kolordu Kumandanlığınca Tanzim Edilen Merasim Programı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 28 Ağustos 1930, s. 1.

²⁴ “Zafer Bayramı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1930, s. 2.

²⁵ Kayseri Vilayet Gazetesi, 4 Eylül 1930, s. 2.

Tebrikât ve hakkımda samimi hisse teşekkür ve bilmukabele arzı tebrik eylerim efendim.

Gazi Mustafa Kemal”

4. 1932 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

1932 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları için şehirdeki hemen tüm evler ve dükkânlar bayraklarla süslenmiştir. Kolordu Kumandanlığı ve şehir meydanında kutlama programı yapılmış, Kolordu Kumandanı Abdurrahman Nafiz Paşa, kıtaları teftiş etmiş, Mülazım Suat Efendi tarafından Büyük Zafer'in tarihçesine dair bir konuşma yapılmıştır. Konuşmanın ardından merasim geçişi yapılarak tören sona erdirilmiştir. 1932 yılı Zafer Bayramı kutlamaları Kayseri'de, Pınarbaşı halkı tarafından alınıp hava kuvvetlerine hediye edilen tayyareye isim koyma merasimine de ev sahipliği yapmıştır. Tayyare meydanında Pınarbaşı tayyaresinin isim koyma töreni yapılmış, tayyare Pınarbaşı'na kadar uçuş yaparak gidip gelmiştir.²⁶

Tayyare Pınarbaşı'na ulaştığı sırada, Pınarbaşı'nda da bir tören düzenlenmiş ve törende konuşan Pınarbaşı Belediye Reisi Ali Rıza Bey, vatan savunmasında tayyarenin öneminden bahsetmiştir. Ali Rıza Bey'in konuşmasından Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlar şu şekildedir:²⁷

“Efendiler!

30 Ağustos Zaferi'nin kurtardığı sevgili vatanımızın milli istiklâl ve hâkimiyetimizin ebedi yaşamasının temini için bugünkü vasıtaların en mühimini teşkil eden şüphesiz ki tayyare ve tayyareciliktir. İşte bunu takdir eden Pınarbaşı kazamız halkının bu hava kartalını vatanımızı ve ulu milletimizi beklemek ve korumak üzere büyük ordumuza hediye etmiş bulunuyor. Türk ordusunun ve Türk milletinin göz bebeği olan Türk tayyarecileri! Size bu kartal naçiz hediyemizdir. Yalnız şu ciheti de arz ederim ki bizler bu hediyeyi vermekle vazifemizin bittiğine kani değiliz. Daha bu gibi birçok kartallar hediye etmeye çalışacağız ve çalışıyoruz. Zira bu vazife her Türk için vatan borcudur ve daha doğrusu vicdan borcudur. Aziz Türk tayyarecileri, Pınarbaşı halkının selâm ve muhabbetlerini size ıblağ ediyorum. Yolunuz açık olsun muininiz hak olsun. Yaşasın Türk Ordusu, yaşasın vatanın fedakâr evlatları olan Türk tayyarecileri!”

diyen Ali Rıza Bey'in sözlerinde, hava kuvvetlerine halkın destek vermesinin önemi ve bunun bir vatan borcu olduğu fikri öne çıkmaktadır. Hava kuvvetlerinin yetersizliği sebebiyle Birinci Dünya Savaşı'ndan ve Milli Mücadele yıllarından kalan acı hatıraların halk üzerindeki etki gücü düşünüldüğünde, hava kuvvetlerini güçlendirme çabalarına halkın katılımı noktası, milli duyguların yoğun yaşandığı böyle bir günde, bir propaganda aracı olarak Ali Rıza Bey'in konuşmasında kendine yer bulmuştur.

Zafer Bayramı kutlamalarına aynı gün saat 16.00'dan sonra Halkevi'nde devam edilmiş, Halkevi bahçesine Kolordu Bاندosu tarafından İstiklal Marşı'nın çalınması ile

²⁶ “30 Ağustos 1932 Bayram Tezahüratı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1932, s. 1.

²⁷ “Pınarbaşı Tayyaresine Ad Konma Merasiminde Pınarbaşı Belediye Reisi Ali Rıza Bey Tarafından İrat Edilen Nutuk”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1932, s. 1.

tören başlamıştır. Törende Eczacı Hazım (Gönen) tarafından bir nutuk verilmiş ve Ömer Efendi tarafından Dumlupınar adlı şiir okunmuştur.²⁸ Eczacı Hazım Bey'in konuşmasından Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlar şu şekildedir:²⁹

“Muhterem beyefendiler; milletin bütün ebedî şükran ve minnetini kazanan Mehmetçik, Türk tarihinde okuduğumuz ekseri harpler gibi yalnız bir avuç toprak için değil, yalnız bir istiklâl için değil, Türkün hakikatte sahip olduğu fakat benliğinde mevcut olan tevazu ve mahviyetin gizli tuttuğu medenî duygularını, hakkı olan yaşamak gayesindeki kat'i azim ve kararını ve bunun temininde amil olan kudretin mevcudiyetini ispat içinde harp etmişti. Yaşadığımız bugün her Türkün mesut bir zafer günü olduğu gibi Mehmetçiğin bir peksimetle akşam ettiği zamanların tarihe altın yazı ile yazılacak bir iftihar günüdür. Türk kumandanı, Türk askeri ruhundaki bu cevherle yaşadıkça her sene bugün Türk, bu günü ve hatırasını tesit edecektir”

diyen Hazım Bey'in konuşmasında, Milli Mücadele'de karşılaşılan imkansızlıklar ve Türklerin Milli Mücadele'ye girişinin esas amacı gibi noktalar ön plana çıkmaktadır. Dış politikaya kısaca göz atıldığında Türkiye'nin İtalya ile arasındaki “Tarafsızlık, Uzlaşma ve Adli Tesviye” anlaşmasını 1932 yılında yenilemesi, Balkanlarda güvenlik arayışı³⁰ ve Milletler Cemiyeti'ne üye oluşu³¹ gibi gelişmeler düşünüldüğünde “Yurtta sulh, cihanda sulh” prensibinin gerekçeleri ve kamuoyuna savaşın zorluklarının hatırlatılması gerekliliği, Hazım Bey'in konuşmasında kendini göstermiştir.

1932 yılı Zafer Bayramı kutlamaları için Kolordu Kumandanlığı ve Halkevi'nden ayrı olarak Kayseri Lisesi'nde de bir program düzenlenmiş, lisenin güzel sanatlar şubesi tarafından İstiklal Marşı'nın çalınması ile program başlamış; temsil şubesi tarafından “Beyaz Kahraman” adlı piyes oynanmış, gece yarısına kadar milli havalar çalınmış, zeybek oynanmış ve saat gece yarısını gösterdiğinde programa son verilmiştir. 30 Ağustos gecesi şehrin her tarafı elektrikle aydınlatılmış ve fener alayı düzenlenmiştir.³²

Kutlama programlarının dışında Mustafa Kemal tarafından Kayseri Halkevi Reisi ve Kayseri milletvekili Reşit Bey'e ve Kayseri Belediye Reisi Necmettin Bey'e gönderilen kutlama telgrafları da Kayseri Vilayet Gazetesi'ne şu şekilde yansımıştır:³³

²⁸ “30 Ağustos 1932 Bayram Tezahüratı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1932, s. 1.

²⁹ “30 Ağustos Zafer Bayramı Kayseri Halkevinde Tesit ve Tebrik Edilirken Halkevi Namına Hazım Bey Tarafından İrat Edilen Nutuk”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1932, s. 1.

³⁰ William Hale, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev. Petek Demir), Mozaik Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 53.

³¹ Mehmet Gönlübol ve Ömer Kürkçüoğlu, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış*, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-02/ataturk-donemi-turk-dis-politikasina-genel-bir-bakis>, Erişim Tarihi: 07.10.2015.

³² “30 Ağustos 1932 Bayram Tezahüratı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1932, s. 1.

³³ Kayseri Vilayet Gazetesi, 5 Eylül 1932, s. 1.

“Kayseri Halkevi Reisi Kayseri Mebusu Reşit Bey’e

Büyük ordumuzun düşmanı ana yurdunda yendiği, varlığımızı gösterdiği büyük günün yıl dönümünden dolayı hakkımda gösterdiğiniz çok temiz duygulardan sevindim. Teşekkür eder hepinize uğurlar dilerim. - Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal”

“Kayseri Belediye Reisi Necmettin Bey’e

“Büyük ordumuzun düşmanı ana yurdunda yendiği, varlığımızı gösterdiği büyük günün yıl dönümünden dolayı hakkımda gösterdiğiniz çok temiz duygulardan sevindim. Teşekkür eder hepinize uğurlar dilerim. - Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal”

5. 1933 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

1933 yılı Zafer Bayramı kutlamalarının Kayseri’de nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin Kayseri Vilayet Gazetesi’ne detaylı bir haber yansımamış; yalnızca kutlamalar sırasında Altıncı Kolordu’nun en genç zabiti Suat Efendi tarafından verilen nutuk gazetede yayınlanmıştır. Suat Efendi’nin nutkundan Kayseri Vilayet Gazetesi’ne yansıyanlar şu şekildedir:³⁴

“Aziz Türk milleti;

Bugün büyük zaferimizin on birinci yıl dönümüdür. Bundan on bir sene evvel bugün Türk ordusu vatanımıza çevrilen hasis ve namert emelleri kırarak anavatani düşmandan temizlemiş ve büyük milleti lâyük olduğu istiklâle kavuşturmuştu... Türk milleti ayaklanarak anavatana el uzatan düşmanlara ve onların bol silâhlarına karşı azim ve iman ile dolu çelik göğsünü gerdi... Türk erkeği cepheye çalışırken Tür kadını da ona cephe ve yiyecek taşıyor ve yaralıları sarıyordu. Fakat bütün düşmanlarımızın maddî ve manevî her türlü yardımına göre Yunan ordusunu zayıf millî kuvvetlerle tepeleyip denize dökmek mümkün olamazdı. İşte tam bu esnada Türkün Büyük kurtarıcısı Gazi Mustafa Kemal Hazretleri asıl milletimizi etrafına topladı. Türk ordusunun yeniden teşkiline başladı... Kurtuluşunu Büyük Gazinin rehberliğinde gören millet varını yoğunu onun gösterdiği yolda feda ederek ordusuna bütün düşmanlarımıza karşı taarruz kudretini kazandırdı. Nihayet 26 Ağustos 1922 sabahı Afyonkarahisar’ın yalçın dağları üzerinde istiklâl aşkı ile çirpınan Türk ordusunun süngüleri parladı, düşman baskına uğratılmış ve can evinden vurulmuştu... Artık yalnız kendini kurtarmaktan başka bir şey düşünemeyen düşman 30 Ağustos’a kadar yapılan taarruz ve takiplerimizle perişan bir hale getirildi ve nihayet 30 Ağustos’ta Dumlupınar civarında her taraftan sarılarak çoğu imha edildi. Başkumandanın da dâhil olduğu bir halde çok generalleri de esir edildi... Başkumandanından, hedefiniz Akdeniz’dir ileri emrini alan Türk ordusu düşman döküntülerini İzmir ve Marmara sahillerine kadar kovalayarak denize döktü... Bu suretle Büyük tarihin mazlum Türk milletinin ve onun şehitlerinin feryatları dinmiş ve büyük zafer kazanılmıştı. Bu emsalsiz zafer Türkün hayat ve istiklâlini bütün dünyaya tanıttırdı. Bu zaferin muazzaz şehitlerini hürmetle analım ve Türk ordusunu büyük zafere kavuşturanları ve bunların da başında Büyük Gazi Hazretlerini sevgi ve saygılarımızla selâmlayalım. Yaşasın Türk milleti! Yaşasın kahraman Türk ordusu! Yaşasın Türk’ün en büyük evladı Ulu Gazi!”

³⁴ “30 Ağustos 1933 Zafer Bayramında Altıncı Kolordunun En Genç Zabiti Suat Efendi Tarafından İrat Edilen Nutkun Suretidir”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 4 Eylül 1933, s. 1.

Görüldüğü gibi Suat Efendi nutkunda; Büyük Zafer'in tarihçesinden bahsetmiş; cümlelerini şehitler, Türk milleti, Türk ordusu ve Mustafa Kemal'e yaptığı övgüler ile tamamlamıştır.

6. 1934 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

30 Ağustos Zafer Bayramı'nın 12. yıl dönümü kutlamaları, sabah 09.30'da Kolordu Karargâhı'nda resmi tebrik ile başlamış, resmi tebriğin tamamlanmasının ardından, Kolordu Kumandanı, Vali, vilayet memurları ve askerler şehir merkezindeki Saathane Meydanı'na³⁵ gelmiştir. Kolordu Kumandanı ve Vali, Saathane Meydanı'nda askeri kıtaları teftiş ettikten sonra, kıdemsiz bir zabıt olarak ifade edilen ismi zikredilmeyen bir kişi, hitabet kürsüsüne çıkarak, Milli Mücadele'ye nasıl başlandığı ve nasıl kazanıldığını anlattığı bir nutuk vermiştir. Zabitin konuşmasından sonra Kolordu Kumandanı Ali Hikmet Paşa söz alarak, meydanı hınca hınç dolduran halka, 30 Ağustos Zaferi'nin yalnız Türk tarihine değil, dünya tarihine de şanlı sayfalar kaydettiğini, bu zaferin ardından yapılan inkılapların milletimizi yükseltecek esaslar ortaya koyduğunu;

“Büyük başkumandanımızın deha ve kuvveti, istilâ ordularını denize döken muazzam bir neticeyi ihtiva eylemekte bulunmuştur. Fakat bununla bitmiş değildir... Bu dâhiyane idare uçurum başından kaldırılan millete kendi öz ordusu ile tarihte misli görülmemiş olan bu muazzam askeri zaferi kazandırdıktan sonra bunu takiben Mudanya, Lozan ve hala teakup etmekte bulunan daha birçok siyasi zaferleri de kazandırmıştır. Saltanatı atmak ve hilâfeti kaldırmak ve nihayet milleti Cumhuriyete mazhar etmek gibi yüksek idari zaferleri de kazandırmıştır. Medeni bir kisve ve kıyafete girmek ve medenî bir yaşayışla medeniyet âlemine liyakatle karışabilmek gibi içtimai zaferleri de kazandırmıştır. Türklüğümüzü tanımak ve benliğimizi anlamak gibi bütün zaferleri tetviç eden bir tarih zaferi de kazandırmıştır. Okumayı kolaylaştırmak ve öz Türkçemizi ihya etmek gibi ilmi zaferleri dahi kazandırmıştır. Ve nihayet şimdi de her yerde bin türlü eserini görmekte olduğumuz vasi mihyastaki malî ve sanayi teşebbüslerle iktisadî zafere doğru da gitmekte bulunuyoruz”³⁶

sözleri ile anlatmıştır. 1934 yılı Aralık ayında; Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun'un kabul edildiği³⁷ göz önünde bulundurulursa, Ali Hikmet Paşa'nın nutku, kanunun halk tarafından benimsenmesi ve halkın kanunun getireceklerine hazırlanması noktasında bir propaganda aracı görevini üstlenmektedir. Ali Hikmet Paşa verdiği nutukta, 30 Ağustos'un önemini yanında, Kayseri halkının güzel hasletlerinden ve Kayseri'nin yerel sorunlarından da bahsetmiş, Kayseri'nin mevcut durumunun şöhreti ile uyuşmadığını, Kayseri'nin bir an önce imar sahasında büyük adımlar atarak kendini yenilemesi gerektiğini

³⁵ Haberde “Saathane Meydanı” olarak adlandırılan yer, bugünkü Cumhuriyet Meydanı'nda yer alan Saat Kulesi'nin bulunduğu yerdir.

³⁶ “30 Ağustos Zafer Bayramı Merasiminde Kolordu Kumandanımız Ali Hikmet Paşa Hazretlerinin Halkımıza Söyledikleri Canlı ve Şanlı Nutuklarını Elde Ederek Bugünkü Sütunumuza Aynen Aktarıyoruz”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 6 Eylül 1934, s. 1.

³⁷ Nuri Köstüklü, “Sosyal Alanda Yapılan İnkılaplar”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, C. 2, s. 255.

vurgulamıştır.³⁸ Ali Hikmet Paşa'nın nutkundan Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlar şu şekildedir:³⁹

“Efendiler:

Kayserili bir kere çok iyi bir muhariptir. Orduda bunlarla bulunmuş arkadaşlarımızın daima teslim edecekleri bir hakikattir ki Kayserili muharebede çok fedakârdır. Kendisine tevdi olunan her hizmeti zekâsı ile gayret ve sadakati ile mutlak tam olarak yapar ve buna her zaman itimat olunabilir... Ancak teessürle bahis eylemeyi faydalı buluyorum ki tarihe bir Mimar Sinan doğuran Kayseri'ye ve bu yapıcı Kayseri halkına memleketlerinin bu halde kalmış bulunması hiç yakıştıramamaktadır. Ancak acele yine takdir ve şükranla arz eylemek lâzımdır ki Kayserililer artık bu hakikati de tamamen görmüşler ve ihtiyacı takdir eylemişler ve bu noksanı da islah ve telâfiye lâzım gelen adımı atmışlardır... Binaenaleyh onların az zamanda Kayserililik şerefine yakışacak yepyeni bir Kayseri kuracaklarına benim imanım vardır”

Ali Hikmet Paşa'nın 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamalarında Kayseri'nin şehircilik ile ilgili yerel sorunlarına vurgu yapmasında yaklaşan yerel seçimlerin etkisinin olduğu düşünülebilir.⁴⁰

Zabit Efendi ile Ali Hikmet Paşa'nın verdiği nutukların ardından askerî kıtalar ve mektepler merasim geçişi yapmışlar, merasim geçişinin ardından 30 Ağustos töreni sona ermiştir. Törenin ardından Ali Hikmet Paşa'nın inşa ettirdiği askerî mahfilin açılışı yapılmış, gece bu mahfilde verilen konsere halkın münevver tabakası tümüyle katılmış, fener alayı düzenlenmiş ve eğlence sabaha kadar devam etmiştir. 1934 yılı kutlamalarında yalnız Başkumandan Zaferi anılmamış, Akdağ Madeni kazasının orduya hediye ettiği tayyareye ad koyma merasimi de tayyare meydanında gerçekleştirilmiştir. Bunların dışında Halkevi'nde de 14.00'da başlayan bir tören düzenlenmiş ve bu tören akşama kadar neşe içinde devam etmiştir.⁴¹

Yukarıda değinildiği şekilde şehir merkezinde yapılan kutlamaların dışında, Kayseri'nin Bünyan ilçesinde yapılan Zafer Bayramı kutlamasında, öğretmen Hamdi Kaya Bey'in söylediği nutuk da Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansımıştır. Nutuktan anlaşıldığı üzere Bünyan'a Mustafa Kemal'in bir heykeli dikilmiş ve heykelin açılışı Zafer Bayramı kutlamalarına denk getirilmiştir. Hamdi Kaya'nın nutkundan gazeteye yansıyanlar şu şekildedir:⁴²

³⁸ “Zafer Bayramı Candan Kutlandı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 3 Eylül 1934, s. 1.

³⁹ “30 Ağustos Zafer Bayramı Merasiminde Kolordu Kumandanımız Ali Hikmet Paşa Hazretlerinin Halkımıza Söyledikleri Canlı ve Şanlı Nutuklarını Elde Ederek Bugünkü Sütunumuza Aynen Aktarıyoruz”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 6 Eylül 1934, s. 1.

⁴⁰ Yerel seçimler 10 Ekim 1934 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

⁴¹ “Zafer Bayramı Candan Kutlandı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 3 Eylül 1934, s. 1.

⁴² “Bünyan Merkezinde Yeni Dikilen Ulu Gazimizin Mengü Taşının Önünde Zafer Bayramı'nda Söylenen Muallim Hamdi Kaya Bey'in Nutku”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 3 Eylül 1934, s. 2.

“Saygıdeğer İldaşlar!

Bu gün ünlü savaşımızdan, ölüm, dirim sorgusundan alını açık, yüzü ak onurumuzla çıktığımız büyük bir gündür. Bu gün tunç yürekli, öz dilekli sarı aslanın buyruğunda yürüyen Türk ordusunun 200 bin kişilik Yunan çerisini kırdığı, öz beyliğimizi, efendiliğimizi, baturluğumuzu bütün acuna bir daha tanıttığı gökçül bir gündür. Baş önderin ulu adına armağan olan 30 Ağustos yenişi şu mengü taşıdaki tunç başın ve onun pusat arkadaşlarının, Mehmetçiklerin, kadın, erkek bütün ulusun hep beraber kazandıkları, başardıkları eşsiz bir yenme ve sındırmadır, onun için Aslıhanlar kıyısındaki kavga alanına Yunan sındığı dense yeri vardır... Geçmiş yazan bitikleri karıştırırsak görürüz ki bundan 864 yıl önce gene bir Türk kağanı Selçukilerden Alpaslan 26 Ağustos'ta Malazgirt ovasında Bizans İmparatoru Romen Diyojen'i yenmiş ve onu tutsak etmişti. Ne uğurlu bir gün imiş ki sekiz yüz yıl sonra gene o ay ve öğünde açılan kavganın başında Yunan ordusu yerinde tutunamayarak bozulmuş, yedi gün sonra da başkumandanları tutsak olarak Gazinin önünde eğilmişti... Şimdi buracıkta, yurt için ölen ve tinleri başımızda dolaşan uçmak erlerinin göze görünmeyen varlıkları önünde saygı ile susarken... Bize bu günleri yaşatan başta Yüce Başbuğın, onun dizisinde bulunan ve ona katılan Alpların uğrunda kılınarak eğilirim. Bizim, birimiz, bizim en büyüğümüz ve bizim bütünümlerimiz olan göz bebeğimiz Ulu Gazimizi bütün güremlerle alkışlarım. Yaşasın Gazinin Türkü, yaşasın Türkün Gazisi...”

Görüldüğü üzere Hamdi Kaya'nın nutkunda, 30 Ağustos Zaferi, yüzlerce yıl önce Malazgirt Meydan Muharebesi'nde elde edilen zafer ile ilişkilendirilmiş, her ikisi de Anadolu topraklarına Türk mührünün vurulduğu günler olarak anılmıştır. 1934 yılından itibaren Mussolini'nin, İtalya'nın tarihi emellerinin Asya ve Afrika'da yattığına dair yaptığı açıklamalar ve On iki Ada'ya yığınak yapması gibi gelişmeler,⁴³ 30 Ağustos Zaferi'nin yıl dönümünde, Anadolu'nun Türklere ait olduğu vurgusunu ön plana çıkarma ihtiyacının bir yansıması olarak görülebilir. Ayrıca Hamdi Kaya'nın nutkunda ildaş, öz dilek, gökçül, bitik, tin, gürem gibi sözcüklere, 1932 ve 1934 yıllarında toplanan Türk Dil Kurultay'ı çalışmalarının ve dilde sadeleşme ile Öz Türkçe'ye dönüş çabalarının etkisiyle yer verdiği rahatlıkla söylenebilir.⁴⁴

7. 1935 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamalarından 1 gün önce 29 Ağustos 1935 tarihli Kayseri Vilayet Gazetesi'nde Altıncı Kolordu Kumandanlığınca hazırlanan kutlama programının detayları yer almıştır. Buna göre sabah saat 07.00'de tüm resmi daireler ve müesseselerin başkan ve direktörleri ile işyerleri Hükümet Konağı'nda hazır bulunacaklar ve 07.30'da Vali ile beraber Altıncı Kolordu Kumandanlığına giderek tebrik töreni yapacaklardır. Tebrik töreninin intizamı belediye ve emniyet müdürlüğünce sağlanacaktır.

⁴³ Hale, *age.*, s. 55.

⁴⁴ Türk Dil Kurultayı Çalışmaları, dilde sadeleşme ve Öz Türkçe 'ye dönüş çabaları gibi gelişmelerin Kayseri'ye yansımaları hakkında daha detaylı bilgi için bakınız: İmren Aydın Saydan, *Kayseri Vilayet Gazetesi ve Cumhuriyet Arşivi Işığında Atatürk İlke ve İnkılaplarının Kayseri'ye Yansımaları 1923-1938*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2015.

Tebrik töreninin ardından Kolordu Kumandanı, CHF namına Kayseri milletvekili Hasan Ferit Perker, belediye namına Baytar Müdürü Fahrettin ve Tayyare Cemiyeti namına Nafia Başkatibi Sahir Uzel birer söylev verecektir. Bununla ilgili olarak Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyan haber şu şekildedir:⁴⁵

Makamı Vilayetten

1. 30 Ağustos 1935 Cuma gününe tesadüf eden Zafer Bayramı'nda yapılacak merasime dair 6. Kolordu Komutanlığı'nca tertip edilen programın bir örneği aşağıdadır.

2. Cuma günü tam saat yedide bütün daireler ve müesseseler başkan ve direktörleri ile işyerleri hükümet konağında hazır bulunacaklar ve saat 07.30 da ilbay ile beraber 6. Kolordu Komutanlığı'na giderek tebrik törenini yapacaklardır.

3. 6. Kolordu Komutanlığı'ndan gönderilen kroki programdan birer nüsha maarif, emniyet müdürleri ile belediye başkanlığına ve Cumhuriyet Halk Partisi Kayseri vilâyeti idare heyeti ve Tayyare Cemiyeti riyasetlerine gönderilmiştir.

4. Programda gösterilen tertibatın tam bir intizam ile tatbiki belediye ile emniyet müdürlüğünce temin olunacaktır.

5. Kolordu Komutanı'nın söylevinden sonra vilâyetteki partisi namına Kayseri sayısları Hasan Ferit, belediye namına Baytar Müdürü Fahrettin ve Tayyare sosyetaesi namına Nafia Başkâtibi Sahir birer söylev vereceklerdir.

6. Mekteplerle halkın gündüz törenine ve gece fener alayına iştiraki maarif müdürü ile Halk Partisi ve Halkevi ve belediye komiseri tarafından temin olunacaktır.

Kolordu Kumandanlığında yapılan tebrik merasiminin ardından, askeri kıtalar hükümet memurları, mektepler, cemiyet ve teşekküller ile halk, Cumhuriyet Meydanı'nda toplanacaktır. Saat tam 08.00'de Kolordu Kumandanı askeri kıtaları teftiş edecek ve tebrik edecek, ardından ismi zikredilmeyen bir subay Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin tarihçesini okuyacaktır. Subayın nutkunun ardından Kolordu Kumandanı, Belediye, CHF ve Tayyare Cemiyeti temsilcileri de birer nutuk verecektir. Nutukların ardından resmigeçit başlayacak, askerî kıtalar, spor teşekkülleri, mektepler, cemiyet ve teşekküller sıra ile yürüyeceklerdir. Resmigeçidin ardından saat tam 12.00'da nakliye kışlası meydanında 21 atım top atışı yapılacaktır.

Kayseri Vilayet Gazetesi'ne Altıncı Kolordu Kumandanlığı tarafından gönderilen program metni şu şekildedir:⁴⁶

30 Ağustos 1935 Zafer Bayramı Programı

1. Zafer Bayramı Cumhuriyet Meydanı'nda tes'it olunacaktır. Kıtaatı askeriyenin rüesa ve memurini hükümetin, mektepler, cemiyet ve teşekküllerin ve halkın duracağı yerler krokide gösterilmiştir.

⁴⁵ "Makamı Vilayetten", Kayseri Vilayet Gazetesi, 29 Ağustos 1935, s. 2.

⁴⁶ "30 Ağustos 1935 Zafer Bayramı Programı", Kayseri Vilayet Gazetesi, 29 Ağustos 1935, s. 2.

2. Kolordu Komutanlığı binasında tam saat 07.30'da tebrik merasimine başlanacak ve 07.51'de komutanlıktaki tebrik merasimi hitam bularak tam 08:00'de Cumhuriyet meydanındaki merasim başlayacaktır.

3. Tam 08.00'de Kolordu Komutanı, kıtaatı merasim duruşunda muayene ve tebrik ettikten sonra bir subay tarafından Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin tarihçesi okunacak ve bunu müteakip Kolordu Komutanı tarafından icap eden sözler söylenecek ve ondan sonra da sıra ile Belediye, Halk Fırkası ve Tayyare cemiyeti namına birer nutuk irat olunacak ve bu nutuklardan sonra krokide gösterildiği istikamette geçit resmi başlayacaktır. Kıtaatı askeriyeyi sıra ile spor teşekkülleri, mektepler, cemiyet ve teşekküller takip edeceklerdir.

4. Merasimden sonra tam saat 12.00'de topçular tarafından nakliye kışlası meydanında 21 atım top atılacaktır

5. Gece Kayseri Garnizon Komutanlığı tarafından kıtaatı askeriyeye bir fener alayı yaptırılacaktır. Cemiyet ve teşekküller bu fener alayına iştirak edebilirler.

6. Krokide Atatürk Heykeli etrafında gösterilen zevatın frakları, yoksa hiç olmazsa siyah renk elbise giymeleri rica olunur. – 6. Kolordu Komutanlığı

Programdan anlaşıldığı üzere program esnasında düzenin sağlanması adına, kutlama programına katılacak kişi ve kurumların nerede duracağına ilişkin bir kroki hazırlanmış ve ilgili yerlere gönderilmiştir. Ancak bu krokinin bir örneği Kayseri Vilayet Gazetesi'nde yer almamıştır. Krokide, Atatürk heykeli etrafında yer alacak kişilerin frak, ya da frağı olmaması durumunda siyah takım elbise giymesi istenmiştir ki, bu durum kılık kıyafette medenileşme çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Gündüz yapılacak törenleri gece düzenlenecek olan fener alayı izleyecek, cemiyet ve teşekküller de fener alayına katılabilecektir.

8. 1937 Yılı Zafer Bayramı Kutlamaları

1937 yılı Zafer Bayramı kutlamaları, Nakliye Kışlası önünde saat 12.00'de 21 atım top atışı ile başlatılmış, saat 14.30'da Kolordu Kumandanlığı binasında tebrik merasimi yapılmıştır. Halk, askerler ve teşekküller, 15.00'da Cumhuriyet Meydanı'nda yerlerini almışlar, Korgeneral Mümtaz Aktay, askerleri teftiş etmiştir. Teftişin ardından Piyade Asteğmen Süleyman, zaferin tarihçesine dair bir konuşma yapmış ardından Korgeneral Mümtaz Aktay kürsüyü devralmıştır. Mümtaz Aktay konuşmasında; Zafer Bayramı'nın kutsiyeti, Türk istiklâlinin kıymeti gibi hususlara değinmiş, Mustafa Kemal'in bir işareti ile asker, sivil bütün Türk âleminin kaynaşmasından, birlik ve beraberlik halinde hareket ederek her vakit büyük zaferlerin elde edileceğinden, oldukça heyecanlı bir üslupla bahsetmiş, konuşması boyunca halk tarafından sürekli alkışlanmıştır. Korgeneral Mümtaz Aktay'ın ardından Belediye adına, Kayseri Lisesi öğrencisi 324 numaralı Cahit Bey bir

konuşma yapmıştır.⁴⁷ Cahit Bey'in konuşmasından Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlar şu şekildedir:⁴⁸

“Sayın dinleyiciler!

Varlığı tarihle beraber başlayan, insan topluluklarının mukadderatında çok önemli roller oynayan Türk ulusu, temelleri baştanbaşa çürüyen bir imparatorlukla beraber yıkılmak isteniliyordu. Memleket baştanbaşa sarsılmış, dünyayı sarsan çetin bir savaştan yorgun ve mağlup çıkmıştı. Son Osmanlı padişahı memleketi satmakla uğraşırken düşman orduları ölüm karanlıkları yaratarak vatanın bağrına korkunç bir kâbus gibi çökmüştü. Bu vaziyet içinde inleyen, sızlayan fakat ecdadının işkence, zulüm, hakaret, istibdat kabul etmez asil kanını taşıyan Türk ulusu ve onun bütün hislerini, vasıflarını şahsında toplayan bir baş, bir güneş: Atatürk vardı. Birbirini tamamlayan bu iki varlık, istiklâl savaşı dediğimiz: bazı Avrupa tarihçilerinin de Türk mucizesi dedikleri ve İnönü, Sakarya, Dumlupınar, Başkumandanlık Meydan Savaşları gibi şimdiye kadar Türk tarihinin bile eşini ender kaydettiği Mehmetçiğin kanı ile yoğrulmuş zaferleri kazanmıştı.... Bugün 17 milyonluk Türk kütlesinin aynı mukaddes heyecanla 15. yıl dönümünü kutluladığı 30 Ağustos, ölümle hayat arasında bir dönüm noktasıdır. Türkün, Türk ordusunun yarattığı eşsiz bir zaferdir. Bize bu zaferi kazandıran, dünya milletleri arasında şerefli, alnı açık, hür, insanlığı, medeniyeti, doğruluğu seven ve sayan tam anlamıyla “insanlık abidesi” armağanlayan büyük şefimize candan bağlılığımızı sunar, kahraman Türk ordusu ve onun yüksek komutanlarını hürmetle selamlarız”

Cahit Bey'in konuşmasında Osmanlı'nın son dönemi, Birinci Dünya Savaşı'nın zorlukları ve Milli Mücadele'nin ne şartlar altında yapıldığına dair vurgular ön plana çıkmıştır ki Avrupa'da ilişkilerin gerildiği, İkinci Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin duyulduğu böyle bir dönemde Birinci Dünya Savaşı'nın zorluklarına vurgu yapılması, Türkiye'nin “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi gereğince, savaşı bir dünya isteği ve tarafsız kalma çabalarının, dönem nutuklarına yansımaları olarak görülebilir.

Lise öğrencisi Cahit Bey'in ardından söz alan Halkevi Başkanı Naci Özsan;⁴⁹

“Bu gün, en acı ıstıraplar içinde mezara gömülmek, on binlerce yıllık namı şanı tarihten silinmek, ana yurdu yad ellere verilmek istenen Türk milletinin yıldırım gibi parlayarak düşmanlarını titrettiği bir gündür. O düşmanlar üstüne bir ejder gibi sıçrayarak haddini bildirdiği, Akdeniz'in mavi derinlikleri içinde boğduğu ve ana yurdunu kurtardığı bir gündür. Ve nihayet Türkün idam hükmü olan Sevr'i yırttığı, hak ve istiklâlini bütün dünyaya tanıtan Lozan'ı yarattığı bir gündür”

⁴⁷ “30 Ağustos Zafer Tayyare Bayramı Pek Parlak Bir Surette Kutlandı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1937, s. 1.

⁴⁸ “Lise Okurlarından 324 Numaralı Cahit'in Söylevi”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1937, s. 1-2.

⁴⁹ “30 Ağustos Zafer Tayyare Bayramı Pek Parlak Bir Surette Kutlandı”, Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1937, s. 1.

diyerek, 30 Ağustos'un anlamı ve önemine vurgu yapmıştır.⁵⁰ Törenin son konuşmacısı olan Fahri Tümer ise Hava Kurumu adına söz alarak; I. Dünya Savaşı'ndan başlayıp Milli Mücadele'nin nerelerde, ne suretle doğup büyüdüğünü ve bu zaferlerin ne yolda kazanıldığını, Mustafa Kemal'in önderliğinde kazanılan bu zafer sayesinde Türk hâkimiyetinin tesis edilmiş olduğunu herkesin anlayacağı bir dil ile anlatmıştır. Fahri Tümer'in konuşmasının, halkın alkışlarıyla sık sık bölündüğü de Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlar arasındadır. Konuşmaların tamamlanmasının ardından Atatürk heykelinin önüne büyük çelenkler bırakılmış, askerler, spor teşekkülleri, mektepler, cemiyet ve teşekküller bando eşliğinde merasim geçişi yapmışlardır. 30 Ağustos günü şehirdeki çarşılar ve birçok binalar bayraklarla donatılmış, gece fener alayı düzenlenmiş ve Cumhuriyet Meydanı'nın etrafına kurulmuş taklar, sabaha kadar elektriklerle aydınlatılmıştır. 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları gündüz şehir meydanında yapılan törenle sınırlı kalmamış; Orduevi'nde, Sümer Bez Fabrikası'nda ve Halkevi'nde balo ve müsamereler düzenlenmiştir.⁵¹

Halkevinde yapılan müsamereden Kayseri Vilayet Gazetesi'ne yansıyanlara göre, müsamereye halktan yüzlerce kişi katılmıştır.⁵² Müsamerede 30 Ağustos Zaferi'ne ilişkin bir konferans veren Sahir Uzel,⁵³ 30 Ağustos Zaferi'nin değeri ve büyüklüğünü anlatmış, Halkevi Ar Komitesi gençlerinin çaldığı milli havalar ve zeybek oyunları ile geç vakte kadar eğlenilmiştir. Gösteri Kolu, "Tarih Utandı" adlı milli bir piyes sergilemiş, piyes seyirciler tarafından sık sık alkışlanmış ve çok beğenilmiştir.⁵⁴

9. Sonuç

Milli bayramlar milli kalkınma için gerekli heyecan ortamını oluşturan önemli unsurlardandır. Bu anlamda 30 Ağustos'un anılmaya değer olaylardan biri olduğu şüphesizdir. Başkumandan Zaferi ilk kez 30 Ağustos 1924 tarihinde Afyon'da kutlanmıştır. 1926'dan itibaren de tüm yurttaki büyük bir coşku ve heyecanla milli bayram olarak kutlanmaktadır. Kayseri Vilayet Gazetesi'ni esas alınarak yaptığımız çalışma sonucunda 1926'dan itibaren Kayseri'de de 30 Ağustos törenlerinin büyük bir heyecan ve coşkuyla halkın, öğrencilerin, askerlerin, kamu görevlilerinin katılımıyla kutlanır hale geldiği tespit edilmiştir. Kutlama törenleri hem Kolordu Kumandanlığı'nda hem de şehir meydanında düzenlenen programlar dâhilinde gerçekleşmiştir. Gündüz merasimlerini gece düzenlenen fener alayları takip etmiştir. Kutlama programlarında verilen nutuklara, dönemin iç ve dış siyasetinde yaşanan gelişmeler damgasını vurmuş, kimi zaman hava kuvvetlerine halkın vereceği desteğin öneminden, kimi zaman bölgesel güvenlik arayışlarının gerekçesini açıklamak üzere savaşın zorluklarından, kimi zaman ise Kayseri'nin yerel sorunlarından bahsedilmiştir. Yapılan inkılapların halka benimsetilmesi noktasında bayram nutuklarının

⁵⁰ "Halkevi Başkanı Bay Naci Özsan'ın 30 Ağustos Zafer Bayramında Söyledikleri Nutuk", Kayseri Vilayet Gazetesi, 6 Eylül 1937, s. 2.

⁵¹ "30 Ağustos Zafer Tayyare Bayramı Pek Parlak Bir Surette Kutlandı", Kayseri Vilayet Gazetesi, 1 Eylül 1937, s. 1.

⁵² "Halkevinde Müsamere", Kayseri Vilayet Gazetesi, 6 Eylül 1937, s. 2.

⁵³ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Dosya: 310, Fon Kodu: 490100, Yer No: 490 1 0 0.837.310.2

⁵⁴ "Halkevinde Müsamere", Kayseri Vilayet Gazetesi, 6 Eylül 1937, s. 2.

bir propaganda aracı olarak kullanıldığı da açıktır. Bununla birlikte; Büyük Zafer'in tarihçesi, önemi ve zaferde Mustafa Kemal'in payından bahsedilmesi ve millet olarak birbirimize kenetlendiğimiz müddetçe daha pek çok zaferler elde edeceğimiz vurgusu hemen tüm nutuklarda ön plana çıkan ana temadır. Ayrıca Kayseri Vilayet Gazetesi'nin Zafer Bayramı yayınlarıyla ve bu konuda halkla yaptığı paylaşımlarıyla, milli bilincin tazelenmesi noktasında önemli bir görev üstlendiği görülmüştür. Her yılın 30 Ağustos tarihinde Zafer Bayramı, Kayseri'de törenlerle coşkuyla kutlanmakta, mili bilinç tazelenmektedir.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya: 310, Fon Kodu: 490100, Yer No: 490 1 0 0.837.310.2

2. RESMİ YAYINLAR

Resmi Gazete, “Zafer Bayramı Kanunu”, Kabul Tarihi, 01.04.1926, Kanun No, 795.

Resmi Gazete, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”, Kabul Tarihi, 27.5.1935, Kanun No, 2739.

Resmi Gazete, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanuna Ek Kanun”, Kabul Tarihi, 20.06.1938, Kanun No, 3466.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 24.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt: 3.

3. GAZETELER

Kayseri Vilayet Gazetesi

30 Ağustos 1926

2 Eylül 1926

26 Ağustos 1930

28 Ağustos 1930

1 Eylül 1930

4 Eylül 1930

1 Eylül 1932

5 Eylül 1932

4 Eylül 1933

3 Eylül 1934

6 Eylül 1934

29 Ağustos 1935

1 Eylül 1937

6 Eylül 1937

4. HATIRALAR

Bozok, Salih, *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor* (Yayına Hazırlayan: Can Dündar), Doğan Kitap, Nisan 2001.

5. TETKİK ESERLER

5.1 Kitaplar

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Türk Tayyare Cemiyeti, 1. Baskı, Ankara 1927.

Tuncel, Bedrettin, *Atatürk ve 30 Ağustos Zaferi'nin İlk Kutlanması*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1972.

Hale, William, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev. Petek Demir), Mozaik Yayıncılık, İstanbul 2003.

Unan, Nimet, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, III. Baskı, Ankara, 1981.

5.2 Makaleler

Eraslan, Cezmi, "Siyasi Alanda Yapılan İnkılâplar", C. 2, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.

Köstüklü, Nuri, "Sosyal Alanda Yapılan İnkılâplar", C. 2, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012.

Sayılr, Burhan, "30 Ağustos Zafer Bayramı Kanunu, İlk Zafer Bayramı Kutlaması ve Büyük Taarruz İle İlgili Bazı Bilgiler", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl:12, Sayı:16, Bahar 2014.

Yamak, Sanem, "Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz îd-i Millisi", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38, Mart 2008.

6. ANSİKLOPEDİLER

Cumhuriyet Ansiklopedisi, "Pazar Günü Tatil", CI, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

7. TEZLER

Aslan, Demo Ahmet, *Cumhuriyet'in Törensel Meşrutiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938)* Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara 2011.

8. İNTERNET KAYNAKLARI

Mehmet Gönlübol ve Ömer Kürçüoğlu, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış*, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-02/ataturk-donemi-turk-dis-politikasina-genel-bir-bakis>, Erişim Tarihi: 07.10.2015.